

ISLAM

- znamená v arabčine podriadenie sa Božej vôli a moslimovia sú tí, čo sa tejto vôli podriaďujú
 - zakladateľ - prorok Mohamed
 - vznikol v Arábii na zač. 7. stor.
 - Mekka - stredisko nábož. púť /púť - hadždž/
 - Boh = po arabsky Alah
 - rok 622 - prvým rokom nového moslim. letopočtu /volá sa hidžra /
 - svätá vojna /džihád/ proti neveriacim
 - posvätné texty tvoria korán /po arabsky čítanie/, kt. sa delí na 114 súr /kapitol/
 - Mohamedove skutky a výroky tvoria zbierky hadžetov /alebo sunu-po arabsky zvyk/
- Každý moslim musí plniť 5 povinností alebo pilierov viery.
- vysloviť vyznanie viery, v ktorom sa zdôrazňuje jeden Boh a jeden Prorok
 - 5 ráz za deň sa pomodliť v state rituálnej čistoty modlitbu salát /na svitaní, napoludnie, popoludní, po západe slnka a večer/ smerom k Mekke
 - postiť sa po celý posvätný mesiac ramadán od východu do západu slnka /to znamená nejest, nepiť, nefajčiť a nemať sexuálne styky/
 - aspoň raz v živote - ak má na to dost finančných prost. - vykonať púť /hadždž/ do posvätnej Mekky
 - platiť nábož. daň zakát podľa výšky svojho majetku, ktorou sa podporujú chudobní
- mešita - celý kostol
minaret - štíhla veža, z nej zvoláva muezín veriacich 5x deň k modlitbe

HINDUIZMUS

- posvätné texty - védy
 - kasty - uzavreté skupiny ľudí, sformované podľa dedičného povolania, podľa rasy alebo podľa miery rituálnej nečistoty. Sú 4 veľké kasty : knazi alebo brahmani, vlád. vrstva čiže kšatrijovia, roľníci a remeselníci - vaišjovia a sluhovia - šúdrovia.
 - Sanskrt /znamená úplný/ je posvätná reč hinduizmu, odštiepila sa z prvotného jazyka indoeurópanov, dnes sa ním už prakticky nehovorí
 - Texty - najstaršie a najdôl. sú 4 védy :
Rigvéda
Mahábhárata - epos - má 200 000 veršov - o bojoch medzi kmenmi
Bhagavadgítá
Rámájana - báseň so 40 000 veršami, hrdina Ráma je vtelením boha Višnu
Upšanisády - sú komentáre k nejasným védským textom. Ich štúdium podnietilo zrod BRAHMANIZMU /náboženstvo knazov, brahmanov/, a potom na zač. nášho letopočtu, aj hinduizmu, čiže náboženstva hindov.
 - viacero bohov
 - boh stvoriteľ - Brahma
ničiteľ sveta - Šiva
uchovávateľ - Višna
- Bohovia /malo by ich byť spolu okolo 33 miliónov/ majú dakedy viacero hláv /4 Brahmave hlavy reprezentujú horizonty/ a via-

cero rúk, čo symbolizuje ich rozličné moci

- pojem karma - vo väčšine indických náboženstiev osudová odplata za skutky z predchádzajúcich životov, ktorých výsledkom je prítomný stav každého človeka.

BUDHIZMUS

- okolo r. 553 pred Kr. sa narodil v malom kmene Šákjov, princ Šidhárta Gautama, neskôr ho nazvali Šákjamuni alebo mudrc Šákjov, po osvietení - Budha = Prebudený
- Budha putoval po rozličných krajoch Indie a neprestajne kázal. Obdobia dažďov trávil v kláštorech, čo založili šľachtici, ktorí sa pridali k jeho učeniu. Zomrel približne ako 80-ročný. Bol spopolnený a jeho prívrženci vztýčili nad jeho pozostatkami pamätníčky, stúpy.

Budhovo učenie - Budha objavil 4

- život je bolesť, utrpenie a nestálosť
- to všetko pochádza z jedného prameňa, z túžby získať a vlastniť šťastie a z túžby pripútať sa k životu
- ak sa potlačí príčina, anuluje sa výsledok, teda ak potlačíme túžbu, nie je dôvod, aby jestvovala bolesť
- na to, aby sa dala potlačiť túžba, treba viesť čistý nesebecký život

Posledná pravda, nazývaná Vznešený osemdielny chodník /zahŕňa 8 bodov/, je morálne poučenie určené na to, aby sa dosiahol konečný cieľ, čiže nirvána, stav, kedy sa skončí kolobeh prevtelovania, a teda aj utrpenia. Je to stav absolútnej blaženosti.

25. ORIENTÁLNA FILOZOFIA

INDICKÁ FILOZOFIA

Základné znaky - splývanie s náboženstvom

- autor nie je dôležitý

- *filozofia more* - ťažko nájsť záchytné body, ťažko nájsť systém, lebo logika tu nie je dôležitá; pochopiť indickú filozofiu znamená vnieť do nej systém

(európska filozofia - *filozofia mesto* - prehľadná, usporiadaná)

Védy, upanišady a brahmanizmus (hinduizmus)

- vznik asi v r. 1500-500 p.n.l.

- **védy** = náboženské knihy obsahujúce všetku múdrosť; asi 6-krát obsiahlejšie ako Biblia

- používanie ako príručky pre kňazov - 4 druhy kňazov = 4 typy véd:

1) véd o chválospevoch - kňaz vyvolávač

2) véd o melódiách - kňaz spevák

3) véd o obetných formulách - kňaz obetník

4) véd o magických formulách - vrchný kňaz

(pre široké ľudové vrstvy - pomocou božského vysvetliť „nadprirodzené“ javy, svet, prírodu)

(intelektuálne náročné)

- každý véd má 4 oddiely: mantry = piesne a modlitby

bráhmany = návod na používanie mantier (poriadok bohoslužieb)

áranjaky = texty pre pustovníkov v lesoch

upanišady = tajné náuky - filozofické zdôvodnenie náboženského učenia

- pre nás najzaujímavejšie

- sú dodnes platnými posvätnými textami hinduizmu (= náboženstvo, ktoré sa vyvinulo

z pôvodného brahmanizmu, ale z filozofického hľadiska medzi nimi nie je zásadný rozdiel)

Filozofia védov

- východisko - otázka, či za mnohosťou bohov nie je jediný základ sveta - myšlienka JEDNOTY

- spoločnosť - učenie o kástach (varnách)

kasta = vrstva spoločnosti, v ktorej musí človek prežiť svoj život:

1. BRAHMANI (kňazi) - nikdy nevytvorili nič podobné cirkvi

2. KŠÁTRIOVIA (králi, vládcovia, vojaci) - mali svetskú moc

3. VAIŠJOVIA (slobodní ľudia) - remeselníci, roľníci, obchodníci

4. ŠUDROVIA (neslobodní ľudia) - otroci

- **prevteľovanie**

sansára - večný kolobeh životov; za zásluhy v tomto živote môžem v budúcom živote žiť vo vyššej kaste

karma - priestupky proti správne mu životu si prenášame z jedného života do druhého v podobe

karmy - hriechy z jedného života sa nám odplatia v ďalšom

cieľ : keďže každý **ŽIVOT JE UTRPENÍM** (väčším alebo menším), máme sa usilovať o vytrhnutie z kolobehu životov

MÓKŠA = stav večnej blaženosti, ukončenie kolobehu, splynutie s večným, nekonečným, všeobecným („všehomírom“) - všetka rôznosť sa tu zlieva v jednotu

- je dosiahnuteľná iba brahmanom (motivácia byť dobrý)

BRAHMA = princíp („veľká duša“) sveta, úplné bytie, počiatok a koniec všetkého jestvujúceho

ÁTMAN = najvnútornejšie jadro nášho vlastného ja

- to, čo zostane, ak si odmyslím telo, žiadostivosť, chcenie, myslenie...

MÓKŠA = poznanie, že BRAHMA je ÁTMAN

- existuje jediné pravé bytie
 \ vo svete je to brahma
 \ poznané v jednotlivcovi je to átman

Výsledok :

- boh a človek sú bytostnou jednotou, poznať boha môžeme skúmaním seba

(naproti tomu islam, kresťanstvo - zakúsiť boha môžeme potláčaním seba)

- poznávanie má byť obrátené do seba (aj Sokrates: „Poznaj sám seba !“)

- poznávanie vonkajších vecí je iba zdanlivé (aj skepticizmus v Grécku)

- vonkajší svet a jeho rôznosť a mnohosť sú iba mámením - MÁJA (aj Parmenides)

- ROZUM A SLOVÁ NIE SÚ CESTOU K POZNANIU - átman je aj zbavením sa myslenia ----
hlavný rozdiel oproti Grékom a Európe vôbec

„Kto poznal : ja som brahma (aham brahma asmi), nie bude vyslobodený, ale už JE vyslobodený;
odhalil mámenie mnohosti.“

Neortodoxné systémy - kritika brahmanizmu

- neprijímajú kastovnícky systém

1) ČÁRVÁKA

- hrubý materializmus - nejestvuje nič, len hmota -- nejestvuje átman ani prevteľovanie

- nie je nič okrem tohto sveta a smrťou sa všetko končí --- zmyslom života je užívanie
zmyslových rozkoší

- v Indii sa nikdy takéto učenie neujalo, ostalo iba okrajovým

2) DŽINIZMUS (napr. Mahátmá Gándhí)

- rozdeľuje svet na dve zložky - živé duše a neživé hmoty

- cieľ života : úplne sa zbaviť hmoty – prísny asketizmus

- prostriedok : nekľamať, nebrať, čo nie je dávané, nezabíjať živé, nekonať živému nič zlé

3) BUDDHIZMUS

Náboženstvo - verí v mravný poriadok a ideál, znovuzrodenie a spasenie, ale neuznáva boha— neskôr uznávaný ako boh Buddha, zakladateľ tohto učenia (Buddha=Prebudený, Osvietený), ktorý to ale za svojho života odmietal

Buddha - Siddharta Gauthamá - bol z kasty kšátriiov a dosiahol ÁTMAN = BRAHMA (vyvrátenie brahmanizmu - kastovníctva)

-odmietanie vonkajšieho kultu – podstata je vo vnútri človeka a v jeho správaní

- žiadne vysvetlenia učenia - treba to prežiť, zažiť, zakúsiť

- zásady: 1) **všetko žitie je strasť**, ktorá má príčinu v žiadostivosti

2) odstránenie žiadostivosti vedie k odstráneniu strasti, k porušeniu reťaze nových zdrojov

3) cesta pravej viery = pravé myslenie, konanie, život, snaženie, reč, bdelosť, sústredenie
pravé = zbavené žiadostivosti; žitie je strasť, nechcem žiť

Ontológia

- svet zložený z drobných, neživých elementov bytia - **dharma** - je ich nekonečne veľa a neustále vznikajú a zanikajú, jestvujú iba okamih

- skutočný je iba **okamih** - **nejestvuje trvanie** = nejestvuje žiadna minulosť ani budúcnosť
= nejestvuje žiadne trvalé ja (substrát, podklad skúsenosti)

= všetko bytie je iba chvíľkové, netrvá

- znovuzrodenie : **dharma** je aj svetový zákon (čosi ako logos) – je to jediné čo trvá a je založený na príčinnosti (terajší stav dharm je príčinou toho, aký bude budúci stav dharm) a vysvetľuje príčinu znovuzrodenia --- jeho najpôvodnejšou príčinou je nevedomosť (=nepoznanie svetového zákona; t.j. neprežila som to, neprijala), ktorá spôsobuje (je príčinou) žiadostivosti

- svetový zákon určuje, aká dharma (tu ako element bytia) vznikne v ďalšom okamihu z dharmy, ktorá jestvuje v tomto okamihu

- keďže v okamihu smrti (takisto ako v každom inom okamihu) je moje momentálne „ja“ zložené z dharm , dá sa z charakteru môjho momentálneho „ja“ určiť, či bude príčinou vzniku nového „ja“ v nasledujúcom okamihu = či dôjde k znovuzrodeniu

- ak v okamihu smrti moje „ja“ (dharma) dospelo k poznaniu svetového zákona (dharma), nestane sa príčinou vzniku nového „ja“ v nasledujúcom okamihu – zastaví reťaz znovuzrodení

NIRVÁNA = „stav plameňa, ktorý zhasol“; plameň = nevedomosť plodiaca žiadostivosť

- znamená okamih, v ktorom ako dôsledok zániku oživej dharmy vznikne neoživená dharma – tá dosiahne mier

- netrvá (nie „večná blaženosť“) - je to len okamih

- je dosiahnuteľná každému, nielen bráhmaňom, t.j. istej kaste

!!! Často sa objavuje názor, že pojem nirvána patrí iba budhizmu, nie hinduizmu!!!

Praktická etika

- 5 príkazani: 1) nezabíjaj živé
- 2) neber, čo ti nedávajú
- 3) nehovor nepravdu
- 4) nepi opojné nápoje
- 5) nebuď necudný

- podobnosť s džinizmom

- podobnosť s kresťanstvom : „Prekonávaj hnev srdečnosťou a zlo dobrom. Nikdy nevymizne nenávisť nenávisťou; nenávisť premáha len láska.“

ČÍNSKA FILOZOFIA

- odklon od logiky, gnozeológie, metafyziky a teórie etiky
- príklon k praktickému životu - k praktickej etike a filozofii štátu a spoločnosti

KONFUCIUS

- nar. 551 p.n.l.
- Kchung-fu-c' = Majster z rodu Kchung - slávny rod, vtedy už starobyľý a dodnes žijúci; latinizovaná forma - Konfucius
- dlho odmietal prijať úrad, ale keď sa v 50 rokoch stal ministrom spravodlivosti štátu Lu, všetci zločinci ušli do cudziny (bol dôsledný)
- trestal čínskych sofistov, ak svojím „mudrovaním“ porušovali mravnosť a dobré spolužitie spoločnosti
- jeho učenie sa zachovalo v deviatich klasických knihách (spísal čínsku tradíciu)
- svoju smrť si sám predpovedal

Metafyzika

- symbolika 8 trigramov - vznikli kombináciou troch čiar, plných alebo prerušovaných
- každý trigram znázorňuje istú prírodnú silu a zároveň istý element ľudského života
- plná čiara = princíp **jang** - svetlo, pohyb, život - muž
- prerušovaná čiara = princíp **jin** - temnota, kľud, hmota - žena
- harmónia** - je cieľ, ideál; v každom sa prejavujú oba princípy - jin aj jang
- čínski veštcí dokážu vykladaním trigramov odpovedať azda na každú otázku
- pre Konfucia nie je metafyzika dôležitá, kým nie sme schopní sa zorientovať v **praktickom živote**: „Keď ani nevieme, ako slúžiť ľuďom, ako by sme mohli vedieť, ako slúžiť duchom? Keď nevieme nič o živote, akoby sme niečo mohli vedieť o smrti?“

Etika

- ideálom nie je asketický človek (ako v Indii), ale mudrc poznajúci človeka i svet a vždy zachovávajúci mieru
- postavením ani hmotnými statkami netreba pohŕdať, ale musíme byť pripravení sa ich vzdať v záujme svojich mravných princípov.
- „Netrápme sa, že nemáme žiadny úrad, ale sa starajme, aby sme ho boli schopní zastávať. Netrápme sa, že nie sme slávni, ale sa snažme, aby sme boli hodní slávy.“
- vnútorný charakter a vonkajšia slušnosť majú byť v **rovnováhe**, sú rovnako dôležité
- „U koho obsah prevažuje nad formou, je neotesaný; u koho prevažuje forma nad obsahom, je pisár. Urodzený je ten, u koho sú forma a obsah v rovnováhe.“
- „Byť dobrý treba začať od seba!“
- platí to pre každého človeka, ktorý chce žiť spokojne v spokojnej spoločnosti (štáte)
- „Keď starí chceli, aby v ríši žiarila cnosť, museli najskôr usporiadať štát; keď chceli usporiadať štát, museli najskôr vnieť poriadok do svojej domácnosti; keď chceli vnieť poriadok do domácnosti, zdokonaľovali najskôr svoju vlastnú osobu, napravovali najskôr svoje srdcia; keď chceli napraviť svoje srdcia, starali sa najskôr o pravdivosť svojich myšlienok; zdokonaľovali najskôr svoje poznanie.“

- byť dobrý musí predovšetkým vládca - v krajine má vládnuť nie násilím a množstvom zákonov, ale žiarivou silou svojho príkladu
- veci najskôr treba pomenovať pravým menom, až potom ich usporadúvať do harmonického celku (vládca - služobník)
- najdôležitejšou úlohou štátu a spoločnosti (ak chcú byť pevné) je **výchova**, ale nielen vzdelávanie, ale predovšetkým formovanie osobnosti - nie učiť zásadám správneho uvažovania (logika), ale viest' k samostatnému a správne mysleniu.
- charakter iných nemáme pretvárať, ale poskytovať príklad neustálou seba výchovou

Konfucius tvrdil, že jeho filozofia nie je pôvodná. Všetkému sa vraj naučil od bájných cisárov - mudrcov dávnoveku.

LAO C' (TAOIZMUS)

- narodil sa asi 50 rokov pred Konfuciom, ale svojou filozofiou sa odklonil od čínskej tradície
- o jeho živote sa nám dochovala jediná písomná správa, z ktorej sa dozvedáme:
 - Lao C' znamená „Starý majster“ (vl. menom Li Po-jung)
 - bol historikom v archíve štátu Čou (skúmal vývoj čínskych dejín - len pre seba)
 - raz sa stretol s Konfuciom, ktorý mu zložil veľkú poklonu (ale neprebral, neprijal jeho učenie)
 - chcel zostať navždy „skrytý a bez mena“, ale keď odchádzal po zániku štátu Čou do cudziny, strážca hraníc ho za seba požiadal, aby spísal svoje myšlienky - tak vznikla kniha „O tao a cnosti“
 - vyjadril sa k metafyzike (v duchu čínskej tradície skepticky), etike a politickej filozofii

Metafyzika

Tao - 1. cesta (way), spôsob

2. rozum (príbuznosť s gréckym logos - tiež zákon; mnohovýznamovosť)

- zákon zákonov, miera všetkých mier (Aristoteles: 1. hybateľ = forma všetkých foriem)

„Človek sa spravuje mierou zeme, zem mierou nebies, nebesá mierou tao a tao mierou seba = tao - čosi ako absolútne, bytie, ktoré nepotrebuje príčinu ani dôvod svojho jestvovania, ale samo je príčinou (dôvodom) jestvovania iných vecí (novoplatonizmus : z Jedného emanuje nás = z neho svetová duša ... - jednotlivé veci)

- tao - len pomocný výraz; pomenúva čosi nepomenovateľné = poznanie nemôže dospieť

k absolútnu, k zdroju bytia = metafyzické skúmanie nemôže dôjsť k cieľu

- cieľ: poznať vlastnú nevedomosť (viem, že nič neviem)

priať a precítiť tao ako vládnuce princípy sveta i svojho života (podobnosť s kresťanstvom -

Boh je nepomenovateľný; má mnoho mien, ale ani jedno dokonale nevystihuje Boha

Boh - stvoriteľ Boh (Ježiš) - vládca môjho života; tvorca etických noriem)

- záver : metafyzika je bezcenná, **teória je bezcenná - význam má iba prax**

Etika

- konať vždy **STRED** - nie jednanie / konanie, pretože musím (z *povinnosti*), ani jednanie pre výsledok (z *užitočnosti*) - ale niečo medzi
 - pozorovať a milovať veci i ľudí, ale neprepadať im (nestať sa ich otrokom)
 - nebyť pyšný na to, čo vykonávam
 - užívať veci, ale nevlastniť ich (vlastníctvo zväzuje)
 - prax - **na zlo odpovedať dobrom** (na dobro dobrom; na zlo dobrom; na úprimnosť úprimnosťou; na neúprimnosť úprimnosťou -- to je dobro sily a úprimnosť sily)
 - životný ideál : **detská prostota** - nehľadieť na konvencie a nebyť tvrdohlavý
 - mäkkosť a poddajnosť premáha tvrdosť a silu (voda víťazí na skalou) - pozorovaním tejto prírodnej danosti môžeme zhládnuť tao - žiť v súlade s tao znamená byť poddajný - kto žije (koná) v súlade s tao, splýva s tao
 - cieľ : **splynúť s tao**, lebo z čoho veci vznikajú, do toho aj zanikajú (Aristoteles, Empedokles, Herakleitos)
 - splynúť s tao znamená ukončiť cestu, vyslobodenie (porovnaj spasenie v Indii; ale rozdiel : ak tao je cesta, potom koniec cesty znamená splynutie s cestou)
- KTO DRUHÝCH PREMÁHA, JE SILNÝ. KTO SEBA PREMOŽE , JE MOCNÝ.
- konať nekonaním

Štát

- konať nekonaním znamená pre panovníka používať málo slov, zákonov, zákazov, ale vyžarovať pokoj a cnosť - podobnosť s Konfuciom
- rozdiel : odmieta slušnosť a vzdelanosť: „ ... nemožnosť spravovať ľud je z nadbytku jeho vedomostí. Preto : spravovať štát vedomosťami je zločinom proti štátu, nespoliehať pri správe štátu na vedomosti je šťastím pre štát.“ - vedomosť nie je v súlade s tao; cestou k tao je prostota
- ideál: malý štát, málo ľudí; vládne tu pasivita - vojensky neútočí ani sa nebráni ; pretože na prácu a život nemá vplyv, v akom štáte žijeme a kto mu vládne; štát je uzavretý pred svetom